

6. Ünite

ADAB-I MUAŞERET

Üniteye Hazırlık

1. Adab-ı muaşeret ne demektir? Araştırınız.
2. Selamlaşma her kültürde aynı şekilde midir? Araştırınız.
3. **“Şüphe yok ki, Allah, tövbe edenleri de, (maddî-manevî kirlerden) temizlenenleri de sever.”** (Bakara suresi, 222.ayet) mealindeki ayet-i kerime üzerinde düşününüz.
4. Suyu üç yudumda ve oturarak içmenin sağlık açısından önemi nedir? Araştırınız.
5. Kitle iletişim araçlarının yarar ve zararları nelerdir? Arkadaşlarınızla tartışınız.
6. Adab-ı muaşeret'in toplum hayatına getirileri nelerdir? Araştırınız.

1. SELAMLAŞMA ADABI

İslam dininin müminler arasında tesis etmeye çalıştığı sevgi vasıtalarından biri de selamlaşmaktır. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v) bu hususu şöyle ifade etmiştir: *“İman etmedikçe cennete giremezsiniz; birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olamazsınız. Yaptığınız zaman birbirinizi seveceğiniz bir işi size haber vereyim mi: Aranızda selamı yayınız.”*⁴³⁸

“... Evlere girdiğiniz zaman birbirinize, Allah katından mübarek ve hoş bir esenlik dileği olarak, selam verin...”
(Nur suresi, 61. ayet.)

Selam kelimesi, sözlükte barış, esenlik, emniyet ve güven kelimelerinin karşılığı olarak geçmektedir. Terim anlamı ise kurtuluş, doğruyu bulma, hidayete ermedir. Bu anlamının yanında Müslümanların birbirlerine iyi niyet ve saygı, sevgi dileklerini bildirmek üzere söyledikleri “Allah sana sağlık, afiyet, esenlik, barış, güven, huzur, sevgi versin.” anlamında dua cümlesidir. İslam dininde selamlaşmak önemli bir sünnettir.⁴³⁹ Müminler selamlaşırken birbirlerinin dünya ve ahiret mutluluğunu istemektedirler. Aynı zamanda “es-Selam” Allah’ın (c.c.) güzel isimlerinden biridir. Yani o, her çeşit noksandan salim olan, kullarını her türlü tehlikelerden selamete çıkaran ve cennetteki bahtiyar kullarına selam verendir. İslam kelimesi de selam kökünden olup dünya huzuruna barış ve esenliğe ermek demektir. Bu yüzden selamlaşma insan ilişkilerinde önemli bir yere sahiptir.

Selam, Müslümanlar arasında bir parola niteliği taşımaktadır. Nitekim bir ayet-i kerimede; **“Ey iman edenler! Allah yolunda sefere çıktığınız zaman, gerekli araştırmayı yapın. Size selâm veren kimseye, dünya hayatının geçici menfaatine (ganimete) göz dikerek, “Sen mü’min değilsin” demeyin. Allah katında pek çok ganimetler vardır. Daha önce siz de öyle idiniz de Allah size lütufta bulundu (müslüman oldunuz). Onun için iyice araştırın. Çünkü Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.”**⁴⁴⁰ buyrulmaktadır. Ayrıca dünyada müminlerin birbirlerine verdiği selamın ahiretle de ilgili olduğu, hatta Allah Teâlâ ve melekler tarafından kendilerine selam verileceği anlaşılmaktadır.

BİLGİ KUTUSU

İslam’ın ikinci halifesi Hz. Ömer’in oğlu Abdullah çarşıya çıktığında karşılaştığı herkese selam verir ve sırf selam vermek için çarşıya çıkardı. Kendisine: “Çarşıda ne yapacaksın? Alışverişten de hiç anlamazsın. Çarşıda herkesin oturup sohbet ettiği yerlerde oturmazsın. Niçin çarşıya çıkarsın?” diye soran birisine: “Kardeşim biz karşılaştığımız kimselere selam vermek, onlarla göz göze gelmek için çarşıya çıkıyoruz. Başka bir maksadımız yok.” diye cevap vermiştir. (Muvatta’, Selâm, 6.)

438 Müslim, İmân, 93.

439 Dini Terimler Sözlüğü, s.326-327.

440 Nisâ suresi, 94. ayet.

ÇOCUKLARA SELAM VERMEK

Peygamber Efendimiz çocukları sever ve onlara selam verirdi. Mesela çok küçük yaşlardan itibaren uzun bir süre Efendimiz'in hizmetinde bulunmuş olan Hz. Enes (r.a.), çocuklara rastladığı zaman onlara selam verir ve "Resulullah böyle yapardı." derdi.

(Buhârî, İsti'zân, 15.)

"Onlar orada (cennette) boş bir söz işitmezler; ancak 'selam' sözünü işitirler..." (Meryem suresi 62. ayet.) Onlara çok merhametli Rabb'den bir de selam vardır." (Yâsin suresi, 58. ayet.)

miz (s.a.v) de ailenin önemine vurgu yaparak yanındaki yardımcısı Hz. Enes'e (r.a.): "Yavruccum! Ailenin yanına gittiğinde onlara selam ver, sana ve ev halkına bereket olsun."⁴⁴³ buyurarak ailedeki bireylerin mutlaka birbirleriyle selamlaşmasını emretmiştir.

Ayrıca İslam, başkasının evine veya iş yerine ziyarete gidildiğinde mutlaka selam verilmesini ve izin alarak içeriye girilmesini emreder. Konuyla ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır: "**Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere, geldiğinizi hissettirip (izin alıp) ev sahiplerine selam vermeden girmeyin...**"⁴⁴⁴

Nitekim bir başka ayet-i kerimede, "**Bu sonuç da Adn cennetleridir. Atalarından, eşlerinden ve çocuklarından iyi olanlarla beraber oraya girerler. Melekler de her bir kapıdan yanlarına girerler (ve şöyle derler): 'Sabretmenize karşılık selam sizlere. Dünya yurdunun sonucu (olan cennet) ne güzeldir!'**"⁴⁴¹ buyrulmaktadır.

Selam ve selamlaşmanın toplum hayatında çok önemli bir yeri vardır. Çünkü toplumsal hayatın temel amacı insanlar arasındaki huzur ve mutluluğu sağlamaktır. Selam insanlar arasında huzur, mutluluk, barış ve esenliğin gerçekleşmesi için yapılan bir söylem ve kişilerin birbirlerinin farkında olduklarını anlatan ifadelerdir.

Toplumsal hayatın çekirdeğini oluşturan aile fertlerinden başlayarak bütün toplum unsurlarının birbirleri ile selamlaşması toplumsal hayat için bir zarurettir. Aile yuvasında bireylerin birbirleriyle selamlaşmaları dinimizin bir emridir: "**...Evlere girdiğiniz zaman birbirinize, Allah katından mübarek ve hoş bir esenlik dileği olarak, selam verin...**"⁴⁴² Sevgili Peygamberimiz

441 Ra'd suresi, 23-24. ayetler.

442 Nur suresi, 61. ayet.

443 Tirmizî, İsti'zân, 10.

444 Nur, 27. ayet.

Selam vermenin toplumsal hayatta çok önemli olmasının sebebi, insanlara “Benden sana zarar gelmez.” mesajı vermesindedir. İletişime gülyüzle ve selam verilerek başlanması, hiç şüphesiz birçok zorluğu kolaylaştırır. Selam ile insan, diğer insanların farkına vararak hayatın zorluk ve kolaylığını, sevinç ve üzüntüsünü paylaşmış olur. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v) kendisine “İslam’ın en güzel ve hayırlı davranışı nedir?” diye sorulduğunda şu karşılığı vermiştir: *“İnsanlara yemek yedirmen tanıdığın, tanımadığın herkese selam vermen.”*⁴⁴⁵

Selamlaşmak insanlar arasındaki ilişkilerin düzeyini artırmaktadır. Çünkü selamlaşmak sadece kuru bir lafız değil, başkalarının farkında olunduğunun en güzel ifadesidir. Selam ile başlayan ilişkiler insanların hâllerini sormaya, işlerinin durumundan bahsetmeye, arkadaşlar arasında sohbet vesile olmaktadır.

Peygamber Efendimiz (s.a.v), selam vermenin adabını, usulünü de beyan etmiş, bu konuda bizim için en güzel örnek olmuştur. Kimin kime selam vermesi gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir: *“Küçük olan büyüğe, binitli olan yaya yürüyene, yürüyen oturana, sayıca az olanlar da çok olanlara selam vermelidir.”*⁴⁴⁶ Buna ilaveten aynı derece ve yaştaki insanlar karşılaştıkları zaman önce selam verenin daha faziletli olduğunu bildirmiştir: *“İnsanların Allah katında en makbulü ve ona en yakın olanı, önce selam verendir.”*⁴⁴⁷

Resulullah (s.a.v), müminlerin bulunduğu bir meclise giren kimsenin, oradan ayrılırken de selam vermesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu konuda bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmaktadır: *“Sizden biriniz bir meclise vardığında selam versin. Oturduğu meclisten kalkmak istediği zaman da selam versin. Önce verdiği selam, sonraki selamından daha üstün değildir.”*⁴⁴⁸

Selam verildiğinde aynıyla veya daha güzel bir şekilde karşılık verilmelidir. Mesela “Selamün aleyküm” diyen bir kimseye “Ve aleyküm selam ve rahmetullâhi ve berekâtüh” gibi ifadelerle veya en azından “ve aleyküm selam” diyerek karşılık verilmelidir. Ayet-i Kerime’de; **“Bir selam ile selamlandığınız zaman, ondan daha güzeli ile selamı alın veya aynıyla karşılık verin. Şüphesiz Allah her şeyin hesabını hakkıyla yapandır.”**⁴⁴⁹ buyrulmaktadır.

Ayrıca âlimler de bu ayete binaen selam vermenin sünnet, almanın ise topluluğa farzıkifâye, tek kişiye farziayn olduğunu belirtmişlerdir.

Netice olarak selamlaşmak, toplumsal düzenin selameti için büyük önem taşımaktadır. İnsanlar arasındaki iletişim sorunlarının çözümünde, arkadaşlar arasındaki kırgınlık ve küskünlüklerin giderilmesinde selamın etkisi büyüktür. Muhabbetin, paylaşma ve dayanışmanın artması ve devamı için selamı yaymamız gerekmektedir.

NERELERDE SELAM VERİLMEZ?

Temiz olmayan yerlerde selam verilmez. Çünkü selam Allah’ın (c.c.) isimlerindedir.

Herhangi bir haramı işleyene selam verilmez. Abdest alma, namaz kılma ve Kuran okuma esnasında selamlaşmak uygun değildir.

Selama karşılık veremeyecek durumdakilere selam verilmez.

(Müslim, Mesâci, 34; Riyazü’s-Sâlihîn Tercümesi, C 2, s. 242-243)

445 Buhârî, İman 20; Müslim, İman 63.

446 Buhârî, İsti’zân, 5-6.

447 Ebû Dâvûd, Edeb, 133.

448 Ebû Dâvûd, Edeb, 139.

449 Nisa suresi, 86. ayet.

2. YEME İÇME ADABI

“Nice balık vardır ki, su içinde her şeyden eminken boğazının hırsı yüzünden oltaya tutulmuştur.”
Mevlana

BİLGİ KUTUSU

Vahşî b. Harb’in (r.a.) haber verdiği göre bir kısım sahabeler; “Yâ Resulullah! Yemek yiyoruz fakat doymuyoruz, dediler. Resulullah onlara; “Herhâlde ayrı ayrı yiyorsunuz!” deyince: “Evet öyle yapıyoruz” dediler. Allah Resülü de; “Birlikte yiyiniz ve besmele çekiniz ki yemeğiniz bereketlensin.” buyurdu.

(Ebû Dâvûd, Et’ime, 14.)

Yüce Allah, göklerde ve yerlerdeki bütün varlıkları kullarının hizmetine sunmuş, sayısız nimetler yaratmıştır. Nimetlerden faydalanırken birtakım sınırlara dikkat edilmesini, bazı hâl ve hareketlerden kaçınılmasını istemiştir. Rızkın helal yoldan elde edilmesi, israftan kaçınılması ve temiz olan yiyeceklerin tüketilmesi bu ölçülerdendir.

Yeme içme ihtiyacını karşılamak isteyen bir kişi helal yoldan beslenmek ve israftan kaçınmak mecburiyetindedir. Yüce Allah Kur’an-ı Kerim’de **“Ey Âdemoğulları, her mescitte ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). Yiyin, için fakat israf etmeyin. Çünkü o, israf edenleri sevmez.”**⁴⁵⁰ buyurmuştur. İsrafın haram oluşunun yanısıra yediğimiz gıdaların helal ve temiz olması da gerekmektedir. Yüce Allah, Kur’an-ı Kerim’in başka bir ayetinde **“Ey insanlar, yeryüzünde bulunanların helal ve temiz olanlarından yiyin...”**⁴⁵¹ buyurmuştur. Böylece bozulmamış, leş olmayan, özü temiz olan yiyeceklerin yenmesini emretmiştir.

Hayatının her anında Peygamberimiz’in (s.a.v) sünnetine uygun yaşaması gereken Müslüman’ın yeme içmesi de sünnete uygun olmalıdır. Müslümanlar helal yoldan para kazanmaya ve helal ürünleri tüketmeye gayret göstermelidir. Bir ürünün helal olması, ürünün alınması için kazanılan paranın helal olmasına bağlıdır. Yemeğin gönüllü ve sevilerek hazırlanması, hazırlamaya besmele ile başlanması ve içinde helal olmayan maddelerin olmaması gerekmektedir. Bu yüzden yemek yeme ile ilgili adap, yemeğin yapılması ile ilgili süreçleri de kapsamaktadır.

Yemeğe başlamadan evvel ve yemek bittikten sonra elleri yıkamak adaptandır. Bu konuda Peygamber Efendimiz’in (s.a.v) uyarıları da unutulmamalıdır. Ellerin yıkanmasını, yemeğin bereketinden sayan Sevgili Peygamberimiz (s.a.v), sağlık açısından da bunun gerekliliğini şu şekilde ifade etmiştir: **“Elinde yemek bulaşığı kaldığı hâlde yıkamadan uyuyan kimse, herhangi bir zarara uğrarsa kendisinden başka kimseyi suçlamasın.”**⁴⁵²

450 A’raf suresi, 31. ayet.

451 Bakara suresi, 168. ayet.

452 Ebû Dâvûd, Et’ime, 53.

Her hayırlı işe başlarken besmele çekmek gerektiği gibi, yemeğe başlarken de “Bismillah” denilmelidir. Yemeğin bereketi ve sofranın huzuru için önemli bir başlangıç olan besmele, İslam’ın güzelliklerinden biridir. Peygamber Efendimiz (s.a.v), besmelenin önemini, özellikle yemeğe başlamadan önce besmele çekmenin faziletini şu şekilde izah etmiştir: *“Kişi evine girerken ve yemek yerken besmele çekerse şeytan askerlerine, ‘Burada ne geceleyebilir ne de yemek yiyebilirsiniz.’ der. Eğer o kimse eve girerken besmele çekmezse şeytan onlara, ‘Geceyi geçirecek bir yer buldunuz.’ der. O şahıs, yemek yerken besmele çekmezse şeytan yine askerlerine, ‘Hem barınacak yer hem de yiyecek yemek buldunuz.’ der.”*⁴⁵³

“Kene gibi pis bir deriye konarak şişeceğine, kuşlar gibi yarı aç ol ki fezâlarda dolaşasın.” Mevlana

Yemeği yerken herhangi bir sağlık sorunu yoksa, sağ el kullanılmalıdır. Bu konuda çok dikkatli ve titiz olunmalıdır. Peygamberimiz (s.a.v), sahabeyi sol el ile yememeleri konusunda sık sık uyarmış, bu davranışı hoş karşılamamıştır. Bir hadis-i şerifinde de, *“Sizden kimse sakın sol eliyle yiyip içmesin.”*⁴⁵⁴ buyurmuştur.

Yemeğin topluca yenilmesi çok önemlidir. Yenilen yemeğin aile saadetine katkıda bulunabilmesi, aile fertlerinin sofrada bir araya gelmesi ile mümkün olur. Nitekim toplulukta her zaman rahmet ve bereket vardır. Çocuklar, yemek yeme adabını ailece yenilen sofrada öğrenirler. Yemeğe önce büyüklerin başlaması gerektiğini, besmelenin ve sağ el ile yemek yemenin önemini aile büyükleri ile yenilen yemeklerde kavrarlar. Ayrıca, sofrada duygu ve düşüncelerin paylaşılması ailenin birlik ve beraberliğini artıran önemli bir faktördür.

Yemek yerken açgözlü davranmak, hızlı hızlı yemek, lokmayı iyice çiğnemedi yutmak, hazırlanan yemeği beğenmemek ve bunu ifade etmek edebe aykırı davranışlardır. Aynı zamanda yemek yerken, zaruret olmaksızın bir yerlere dayanarak yemek uygun değildir. Bu konuda Peygamber Efendimiz’in (s.a.v) *“Ben bir yere dayanarak yemek yemem.”*⁴⁵⁵ buyurduğu bilinmektedir. Peygamberimiz’in (s.a.v) hadis-i şeriflerinden anlaşıldığı üzere yemek yerken kibirli oturmamak, mütevazi bir tavır takınmak gerekmektedir. Böyle davranmak öncelikle nimeti verene saygının bir gereği olup aynı zamanda sofrayı hazırlayana değer vermektir.

Yemek yerken, ölçülü yemek gerekir. Tıka basa yemek sağlık açısından zararlı olduğu gibi manevi hayatı da olumsuz etkilemektedir. Fazla yiyen insanın midesi rahatsız olur, bedenine rehavet ve atalet gelir. Bu da kişinin ibadetini hakkıyla ifa etmesini engeller. Hâlbuki yeme içmede ölçü, vücudun güç ve kuvvetini devam ettirecek, kulluk yapamayacak kadar takatsiz bırakmayacak miktarda olmasıdır. Peygamber Efendimiz (s.a.v) bu miktarı, vücudun en az üçte birinin boş bırakılması şeklinde ifade etmiş, herkes için uygulanabilir bir yol göstermiştir: *“Hiçbir insan midesinden daha tehlikeli bir kap doldurmamıştır. Hâlbuki kişiye, kendisini ayakta tutacak birkaç lokma yeter. Şayet bir kimsenin mutlaka çok yemesi gerekiyorsa midesinin üçte birini yemeğe, üçte birini içeceğe, üçte birini de nefesine ayırsın!”*⁴⁵⁶

“İnsan yemek için yaşamamalı, yaşamak için yemeli” Atasözü

453 Müslim, Eşribe, 23.

454 Müslim, Eşribe, 106.

455 Buhârî, Et’ime, 13.

456 Tirmizî, Zühhd, 27.

Müslüman, yemeğe besmele ile başladığı gibi yemek bittikten sonra da Allah'a (c.c.) hamd etmeyi unutmamalıdır. Bu, sayısız nimetler veren Allah Teala'ya tazim ve şükürün bir gereğidir. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v) sofradan kalkarken şu duayı yapardı: *"Ey Rabb'imiz! Sana tertemiz duygularla, eksilmeyip artan, huzurundan geri çevrilmeyip kabul edilen sayısız hamd ile şükrederiz."*⁴⁵⁷ Peygamberimiz'in (s.a.v) yaptığı bir diğer dua da, *"Bizi yediren, içiren ve Müslüman kılan Allah'a hamd olsun."*⁴⁵⁸ şeklindedir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v), yemek yemenin adabını öğrettiği gibi su ve benzeri içeceklerin adabını da göstermiştir. Yemekte olduğu gibi bir şeyler içerken de besmele çekilmesi gerektiğini ifade etmiş, suyun üç nefeste içilmesini tavsiye etmiştir. Bu konuda şöyle buyurmuştur: *"Deve gibi bir nefeste içmeyin. İki veya üç nefeste için. Bir şey içeceğiniz zaman besmele çekin, içtikten sonra da 'Elhamdülillah' deyin."*⁴⁵⁹ Suyun azar azar içilmesinin vücut sağlığı için nice faydaları olduğu zamanla öğrenilmiş ve Resulullah'ın (s.a.v) bu tavsiyesinin hikmeti daha iyi anlaşılmıştır.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v), ayakta bir şeyler içilmesini hoş karşılamamış, alışkanlık hâline gelmesini istememiştir. Kendisinin ayakta iken su ve zezem içtiği rivayet edilmekle birlikte, suyu oturarak içmenin daha uygun olduğunu belirtmiştir.⁴⁶⁰ İnsanlara su veya başka bir içecek dağıtan kimsenin, elindekinden en son içmesinin bir edeb olduğunu yine Peygamberimiz'den (s.a.v) öğrenmekteyiz. Nitekim bir hadis-i şerifte; *"Halka su dağıtan kimse suyu en son içesin."*⁴⁶¹ buyurmuştur. Ayrıca bir meşrubat ikram edilirken, sağ taraftan başlanılmalıdır. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v), ikramda bulunurken daima sağında bulunanlara öncelik verirdi. Bir gün kendisine süt getirilmişti. Bu sırada sağında bir bedevi, solunda da Hz. Ebûbekir oturmaktaydı. Kendisi içtikten sonra elindeki kabı bedeviye uzatarak *"Herkes sağındakine versin!"*⁴⁶² buyurmuştur.

Yeme-içme adabına uymak için neler yapmalıyım?

1. Yemeğe oturmadan önce ve yemekten sonra ellerimi yıkamalıyım.
2. Yemeğe besmele ile başlamalıyım.
3. Sol elle yemek yememeliyim.
4. Oturarak ve bir yere dayanmadan yemeliyim.
5. Önüme ne konmuşsa onu yemeliyim. Nimeti küçük gören ifade ve bakışlardan kaçınmalıyım.
6. Yemekten sonra dua etmeli ve rızkın gerçek sahibine şükretmeliyim.
7. Çok yemek vücudumuza zararlıdır. Az yemeyi alışkanlık hâline getirmeliyim.
8. İsrâf etmemeliyim.
9. Yenilmesi şüpheli olan yiyeceklerden uzak durmalıyım.
10. Su veya diğer içecekleri besmele ile yavaş yavaş, oturarak içmeli ve sonunda Yüce Allah'a hamd etmeliyim.

457 Buhârî, Et'ime, 54.

458 Ebû Dâvûd, Et'ime, 52.

459 Tirmizî, Eşribe, 13.

460 bk. Buhârî, Hac, 76.

461 Tirmizî, Eşribe, 20.

462 Buhârî, Eşribe, 14, 18.

3. GİYİM KUŞAM ADABI

İnsan için yeme içme ne kadar zaruri bir ihtiyaç ise giyinmek ve toplum içinde güzel bir görünüme sahip olmak da o derece önemlidir. Vücut, ancak giyim kuşam yoluyla dış tesirlerden korunur, ayıplardan kurtulur ve güzelliğini kemale erdirir.

Aslında örtü, zerreden küreye kâinatın hemen her unsurunda görülen fitri bir hakikattir. Dünyanın atmosferi, ağaç ve meyvelerin kabukları, hayvanların deri ve tüyleri, anne karnındaki cenini saran plasenta zarı, bir nevi elbise hükmünde olup onları dışa karşı muhafaza eder ve güzelleştirir. Kur'an-ı Kerim'de elbisenin bir örtü ve süs olduğu şu şekilde ifade edilmektedir: **“Ey Âdem oğulları! Size avret yerlerinizi örtecek giysi ve süslenecek elbise bahsettik. Takva elbisesi ise daha hayırlıdır...”**⁴⁶³ Bir başka ayet-i kerimede de; **“... Allah sizi sıcaktan (ve soğuktan) koruyacak elbiseler yarattı...”**⁴⁶⁴ buyrulmak suretiyle bir hakikate işaret edilmektedir.

Her doğan çocuk da dünyaya çıplak olarak gelir. Allah Teala insanlara giyinip kuşanıp süslenecek elbiseler ihsan etti. Böylece insanlar elbise sayesinde hem soğuktan hem sıcaktan hem de çıplaklıktan korunmaya, hatta süslenmeye imkân buldular. Ayet-i kerimede “takva elbisesi”nden maksat Allah’a (c.c.) karşı saygı duyma, hayâ hissine sahip olma, maddi, manevi her çeşit ayıp ve çirkinlikten korunma hâlidir. Bu duygulara sahip olanlar hiçbir imkan bulamasalar dahi, örtülmesi zaruri olan yerlerini mutlaka örterler. Fakat takva duygusuna sahip olmayanlar, ne kadar giyinseler bile günahlara dalmaktan kurtulamazlar. Allah’a (c.c.) saygılı olanlar elbisenin ayıpları ve örtülmesi emredilen yerleri kapatmanın aracı olduğunu bilirler. Güzelce giyinmenin göze ve gönle hoş gelmeyen çirkinliklerden, maddi ve manevi hastalıklardan insanı koruduğunu bilirler. Bu nedenle bütün ilahi dinler bu hedefleri gerçekleştirmek için inananlara örtünmeyi emreder. Kur'an-ı Kerim'de bu **“Mümin kadınlara da bakışlarını kısımalarını ve edep yerlerini açmaktan ve günahattan korumalarını söyle. Yine söyle ki mecburen görünen kısımları müstesna olmak üzere, zinetlerini teşhir etmesinler. Başörtülerini yakalarının üzerini kapatacak şekilde örtsünler...”**⁴⁶⁵ ayeti ile **“Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve mümin kadınlara söyle: Ev dışına çıktıkları zaman dış elbiselerini üzerlerine salıversinler. Böyle yapmaları onların iffetli ta-**

İnsanlar elbiseleri ile karşılaşır, sözleriyle ağırlandılar. Atasözü

“Düzgün bir kıyafet iyi bir tavsiye mektubudur.”

Cenab Şehabettin

nınmaları ve kendilerine sarkıntılık edilerek incitilmemeleri yönünden en uygun bir davranıştır. Allah gafurdur, rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur).⁴⁶⁶ ayeti örtünme ile ilgili açık ifadeler içermektedir.

463 Ârâf suresi, 26. ayet.

464 Nahl suresi, 81. ayet.

465 Nur suresi, 31. ayet.

466 Ahzab suresi, 59. ayet.

Ashâb-ı kirâmdan Mâlik bin Nadla anlatıyor; "Bir gün dağınık bir kıyafetle Peygamberimiz'in (s.a.v) ziyaretine gitmiştim. Beni bu şekilde gören Efendimiz sordu:

- Senin malın mülkün var mı?
- Evet, var Yâ Resulullah!" dedim.
- Ne gibi malların var? dedi. Ben de:
- Allah bana deve, koyun, at sürüleri, arpa ve buğday harmanları ihsan etmiştir, dedim. Bunun üzerine Sevgili Peygamberimiz:
- Allah sana mal mülk ihsan etmişse onun nimetinin ve ikramının eseri üzerinde görünsün, buyurdu." (Ebû Dâvûd, Libâs, 14.)

"İsraf etmemek ve kibre kapılmamak şartıyla yiyiniz, içiniz, tasadduk ediniz ve giyininiz."

(Buhârî, Libâs, 1.)

Allah Teala elbiseyi kibrin, gururun, servetin ve şehvetin, başkalarına üstünlük taslamanın vasıtası olarak kullanmayı da ayıplar ve yasaklar. Bu yanlışlara düşmemek ise takva ehli iyi bir mümin olmak sayesinde gerçekleşebilir. İşte bu sebeple ayet-i kerimede bedenimize giymemiz gereken elbise ile kalbimize ait olan takva elbisesi bir arada anılmıştır.

İslam, dış dünyamızın temizliği kadar, iç dünyamızın temizliği ile de ilgilenir ve her ikisini birden geliştirmemizi ister. Kur'an-ı Kerim'de, "**Elbiseni tertemiz tut.**"⁴⁶⁷ emri ise Hz. Peygamber'in maddî olarak elbisesini necâset vb. pisliklerden temiz tutması, mânevî olarak da güzel ahlâkla bağdaşmayan davranışlardan ve günahlardan nefsinin arındırması anlamında yorumlanmıştır.⁴⁶⁸

Elbise, temizlik ve zerafeti yansıttığı kadar tevazu ve vakarı da yansıtmalıdır. Şu hâlde tertipli ve temiz giysilerle, kibirlilik ve kendini beğenmişliği ifade eden elbiseleri, birbirinden ayırmak gerekir. Bir Müslüman'ın imkânları nisbetinde kibre kapılmadan, düzgün bir kıyafeti tercih etmesi kuşkusuz çok önemlidir. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.v), "Kalbinde zerre

kadar kibir bulunan kişi cennete giremeyecektir." buyurmuştur. Kendisine, "İnsan, elbisesinin ve ayakkabısının güzel olmasını ister", denilince Sevgili Peygamberimiz (s.a.v), "*Allah güzeldir, güzel olanı sever. Kibir ise hakkı beğenmemek, şırmamak ve insanları küçümsemektir, buyurmuştur.*"⁴⁶⁹

İslam, her konuda olduğu gibi, giyim kuşamda da en iyiyi ve en güzeli aramıştır. Maddi ve manevi temizlikle birlikte estetiğe büyük önem vermiştir. Bu nedenle Müslüman, dış görünüşüyle de başkalarına örnek olmalıdır. Karşısındakine güven telkin etmelidir. Bir kimşenin giyim kuşamı, muhatabına, o kişinin şahsiyetiyle ilgili ipuçları verir. Temiz ve uyumlu bir kıyafet, insanın vakur görünmesine ve saygı görmesine vesile olur. Bu ise dinimizde arzu edilen bir durumdur. İnsanlar böyle güzel görünüme sahip bir kimseye daha yakın olmak isterler. Böylece kalpler birbirine daha çabuk ısınır ve insan karşısındakine vermek istediği mesajı daha kolay verebilir.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v) temiz, tertipli ve düzenli olmaya özen gösterirdi. O, daima güzeli arardı. Elbisesinin temiz olmasına önem verirdi, dağınıklıktan hoşlanmazdı. Peygamberimiz'in (s.a.v) hayatının her alanı gibi giyim kuşamı da başta sahabeler olmak

467 bk. Müddesir suresi, 4. ayet.

468 DİB, Kur'an Yolu, s.574.

469 Müslim, İmân, 147.

üzere bütün Müslümanlar için ilgi konusu olmuştur. Onun neleri giyip giymediği, hangi çeşit giyecekleri tavsiye ettiği ve hangilerinden sakındırdığı üzerinde önemle durulmuştur. Peygamber Efendimiz (s.a.v), bazan ashabın erkek ve kadınlarının giysi diktikleri kumaşların cinsine, elbiselerin şekline ve rengine, giyim kuşam tarzına müdahale etmiştir. Bu şekilde Müslümanlar'ı yanlış yönelişlerden ve çirkin davranışlardan korumaya çalışmıştır. Onları gayrimüslimlere benzemekten sakındırmış, rahatsız edici görünümde olanları uyarmıştır.

Resulullah'ın (s.a.v) yolculuğa çıkan ashabına verdiği şu nasihatler de oldukça manidardır: *"Sizler kardeşlerinizin yanına varacaksınız; binek hayvanlarınızı düzene koyunuz, elbiselerinize çeki düzen veriniz! Tâ ki insanlar arasında, yüzdeki güzelliğin timsali olan ben (şâme) gibi olunuz. Çünkü Allah çirkin görünüşü ve kötü sözü sevmez."*⁴⁷⁰

Peygamber Efendimiz (s.a.v) bir hadis-i şerifinde de maddi imkânı elverdiği hâlde, tevazu göstererek lüksü ve israfı terkeden kişiyi, Allah Teala'nın ödüllendireceği müjdesini vermiştir: *"Bir kimse, gücü yettiği hâlde mütevazî davranarak lüks elbise giymeyi terkederse Allah kıyamet gününde o insanı yarattıklarının en başında huzuruna çağırır ve onu iman ehlinin giyeceği elbiselerden dilediğini giymede serbest bırakır."*⁴⁷¹

Unutmamak gerekir ki giyim kuşamda moda ve lüks belirleyici olmamalıdır. Cinsiyet farkının gerektirdiği kıyafet biçimine dikkat edilmelidir. Kadın ve erkek, kendi fitri özelliklerine uygun olmayan giyim kuşamdan uzak durmalıdır. Kişi, tesettüre uygun olmayan elbiseleri kullanmaktan kaçınmalıdır. İmkânlar ölçüsünde hoş bir görünüme sahip olmaya gayret edilmelidir. Kıyafet tercihinde israf, kibir ve riyadan uzak durulmalıdır.

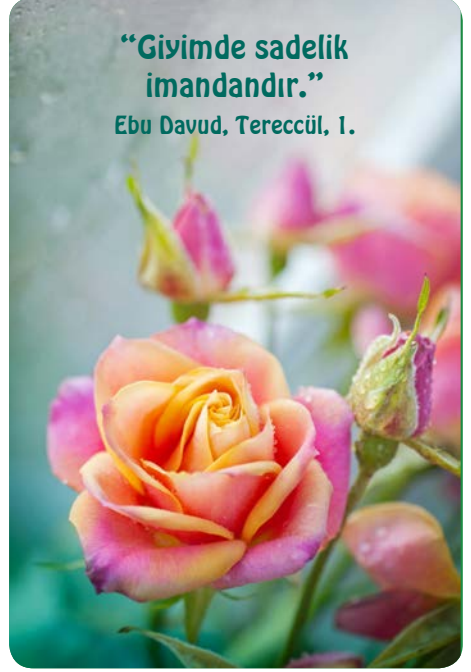
4. TEMİZLİK ADABI

Arapçada "taharet" kelimesiyle ifade edilen temizlik, maddi ve manevi pislği gidermek anlamına gelir. Temizlik, aynı zamanda sağlığımıza zarar verecek her türlü kirden arınmaktır.

İslam dininde temizliğe büyük önem verilmiş, Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde ve hadis-i şeriflerde temizliğin gerekliliği üzerinde durulmuştur. İbadet için temizlik şart koşulmuştur. Abdest ve gusül emredilmiş, ayet-i kerime ile nasıl yapılacağı izah edilmiştir.⁴⁷² Yüce Allah'ın namaz kılmak için abdest almayı şart koşması, kulunu huzurunda temizlenmiş olarak görmek istemesi, şüphesiz ki İslam'ın temizliğe ne kadar önem verdiğini açıklar mahiyettedir.

"Giyimde sadelik imandandır."

(Ebu Davud, Tereccül, 1.)

"... Allah tertemiz olanları sever."

(Tevbe suresi, 108. ayet.)

470 Ebû Dâvûd, Libâs, 25.

471 Tirmizî, Sıfatu'l Kıyamet, 39.

472 bk. Mâide suresi 6. ayet.

Maddi temizlik, bedende var olan pislik ve kirlilerden kurtulmaktır. Bu temizlik de duruma göre abdest ya da gusül ile gerçekleştirilebilir. Bu iki temizlik şekli, maddi kirlilerden arınmak ve beden sağlığını korumak için yapılmakla birlikte aynı zamanda başlı başına ibadet sayılmaktadır. Maddi temizliğin bir başka boyutu da giyilen elbisenin ve yaşanılan mekânın necis olan şeylerden arındırılmasıdır. Mekân temizliğinde, özellikle ev temizliği önem arz etmektedir.

Her yemekten önce ve sonra ellerin yıkanması da temizlik adabındandır. Nitekim Sevgili Peygamberimiz (s.a.v), *“Yemeğin bereketi yemekten önce ve sonraki yıkamalardadır.”*⁴⁷³ buyurmuştur. Diğer taraftan tırnakların kesilmesi, sakal ve bıyıkların kısaltılması, dişlerin fırçalanması Peygamberimiz’in (s.a.v) talim ettiği edep kaidelerindedir.⁴⁷⁴

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v) kişinin dişlerini, elbiselerini, bedenini temiz tutması gerektiğini sık sık belirtmiş, tertemiz görüntüsüyle çevresine örnek olmuştur. Her Müslüman’ın en azından haftada bir kez, özellikle cuma günleri yıkanması Peygamber Efendimiz (s.a.v) tarafından tavsiye edilmiştir. Bu konuda, *“Biriniz Cuma namazına gideceği zaman boy abdesti alsın”*⁴⁷⁵ buyurmuştur. Bir cuma günü üstü başı tozlanmış ve ter içinde huzuruna gelen kişiye, *“Keşke böyle bir günde temizlik yapsaydın.”*⁴⁷⁶ demiştir. Ayrıca *“Eğer ümmetime fazla zorluk yüklemekten çekinmeseydim her namaz öncesinde misvak kullanmalarını emrederdim.”*⁴⁷⁷ buyurmuştur. Öte yandan yine bir hadis-i şerifte Sevgili Peygamberimiz (s.a.v); *“Allah güzeldir. Güzeli sever; temizdir, temizi sever.”*⁴⁷⁸ buyurarak İslam’ın temizliğe verdiği önemi ifade etmiştir.

Müslüman, beden temizliğine özen gösterdiği gibi evinin, sokağının ve çevresinin temiz olmasına da itina göstermelidir. İnsanların ortak kullanım alanlarının ve çevrenin temizliği konusunda Yüce Allah şöyle buyurmuştur: **“Hani, biz Kâbe’yi insanlara toplantı ve güven yeri kılmıştık. Siz de Makam-ı İbrahim’den kendinize bir namaz yeri edinin. İbrahim ve İsmail’e şöyle emretmiştik: Tavaf edenler, kendini ibadete verenler, rükû ve sec-**

Peygamber (s.a.v) tuvalete girerken ve çıkarken şu duaların okunmasını tavsiye etmiştir:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبْثِ وَالْخَبَائِثِ

“Allah’ım! Maddî manevî bütün pisliklerden sana sığınırım”

(Müslim, Hayz, 122.)

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنِّي الْأَذَى وَعَافَانِي

“Benden sıkıntıyı gideren ve bana afiyet bahşeden Allah’a hamd olsun.”

(İbn Mâce, Taharet, 10.)

473 Tirmizî, Et’ime, 39.

474 bk. Buhârî, Libas, 63-64.

475 Buhârî, Cuma, 2.

476 Buhârî, Cuma, 15.

477 Buhârî, Cuma, 8.

478 Tirmizî, Edeb, 41.

de edenler için evimi (Kâbe'yi) tertemiz tutun.⁴⁷⁹ Ayet-i kerimeden de anlaşılacağı gibi Yüce Allah, insanlara kendi evlerini ve insanların beraber yaşadığı ortak mekânları temiz tutmalarını emretmiştir. Peygamber Efendimiz (s.a.v), ümmetinin temiz, nazik ve zarif olmasını istemiş, buna muhalif davranışlardan uzak durmalarını emretmiştir. Bir hadis-i şerifinde, *“Bana, iyisiyle kötüsüyle ümmetimin amelleri gösterildi. İyiliklerinin arasında, eziyet veren şeyin yoldan kaldırılmasını da gördüm. Kötü amelleri arasında, mescidin içerisine tükürüp onu temizlememeyi de gördüm.”*⁴⁸⁰ buyurmuştur. Böylelikle Resulullah (s.a.v), ümmetini, etrafını rahatsız edecek ve tiksindirecek hâl ve hareketlerden men etmiştir.

Temizlik yalnızca maddi kirlilerden arınmak değildir. Manevi temizlik olarak adlandırılan, iyi ve halis niyetli olmak, hırs, kıskançlık, kibir, haset gibi Allah'ın (c.c.) sevmediği huylardan kalbini uzak tutmak da temiz olmayı ifade eder. Manevi temizlik, en az maddi temizlik kadar önemlidir. Çünkü kişinin niyetinin ve düşüncelerinin temiz olması ibadetlerini de güzelleştirir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de **“Allah tövbe edenleri ve temizlenenleri sever.”**⁴⁸¹ ayetiyle maddi ve manevi temizliğe vurgu yapılmıştır. Esasen, maddi temizlik ile manevi temizliğin sağlanması hedeflenmektedir. Ahirette insanı kurtaracak olan “kalbiselim”den başkası değildir. Nitekim bir ayette, **“O gün ne mal fayda verir ne de evlat. Ancak Allah'a kalb-i selim (tertemiz bir kalp ile gelenler müstesna.”**⁴⁸² buyrulmuştur.

“..Şüphesiz Allah çok tövbe edenleri sever, çok temizlenenleri sever.”

(Bakara suresi, 222. ayet.)

Temizlik adabına uymak için neler yapmalıyım?

- Vücut temizliğime özen göstermeli ve sık sık banyo yapmalıyım.
- Tırnaklarımı çok uzatmadan kesmeliyim.
- Dişlerimi günde en az iki kez fırçalamalı ve misvaklamalıyım.
- Saçlarımın bakımını yapmalı ve taramadan dışarı çıkmamalıyım.
- Tuvalete sol ayağımla girmeliyim. Çıkarken sağ ayağımlı kullanmalıyım.
- Tuvalette iken zorunlu olmadıkça konuşmamaya özen göstermeliyim.
- Tuvaletteyken genel temizlik kurallarına dikkat etmeliyim. Tuvaleti, tertemiz bırakmalıyım.
- Odamın sürekli havalandırılmasına ve düzenli olmasına özen göstermeliyim.
- Çevremi kirletmemeye özen göstermeliyim.
- İnsanların toplu yaşadığı yerleri temiz tutmaya çalışmalıyım.

479 Bakara suresi, 125. ayet.

480 Müslim, Mesacid, 58.

481 Bakara suresi, 222. ayet.

482 Şuara suresi, 88-89.

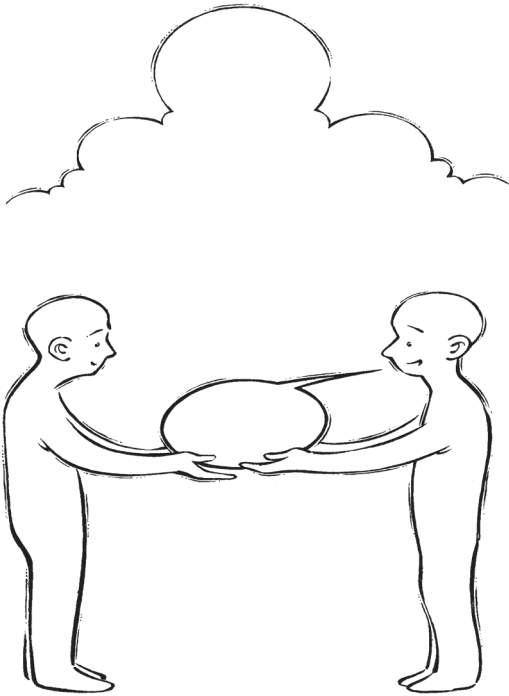
5. SÖZ SÖYLEME ADABI

Konuşma, insanlar arasındaki iletişimi sağlayan ilahi bir lütuftur. İnsanlar, duygu ve düşüncelerini, isteklerini, dert ve sıkıntılarını ancak konuşarak ifade ederler. İnsanlık için ilk "konuşma", ilk "söz", Allah Teala'nın, Hz. Âdem'e (a.s.) her şeyin ismini öğretmesiyle başlamıştır. İnsanı diğer varlıklardan ayıran en önemli özelliği konuşma kabiliyetidir. Duyguları, düşünceleri ifade etmek için sözcüklere müracaat edilir. Karakterin niteliğini gösteren bu eşsiz kabiliyetin şükrünü tam anlamıyla yerine getirebilmek için sözün en güzeli seçilmelidir. Kişinin konuşurken kullandığı üslup çok önemlidir. Nitekim dil, insanı başarıya ulaştırabileceği gibi hüsrana da uğratabilir. Dilin muhafaza edilmesi cenneti elde etmeye vesile olabilir. Ya da sarf edilen söz, insanı günaha sürükleyebilir.

Ahret gününde hesaba çekileceğimiz amellerden biri sarf ettiğimiz sözlerdir. Peygamberimiz (s.a.v), "Allah'a ve ahiret gününe iman eden ya hayır söylesin ya sussun."⁴⁸³ buyurarak konuşma adabının sınırlarını belirlemiştir. Diğer taraftan Peygamberimiz (s.a.v), sözlerimiz vasıtasıyla sevap kazanabileceğimizi bildirmektedir: "Güzel söz sadakadır."⁴⁸⁴ "Yarım hurma vermek suretiyle de olsa kendinizi cehennem ateşinden koruyun. O kadarını da bulamayanlar, güzel bir sözle olsun kendilerini korusunlar."⁴⁸⁵

Bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.v), "En faziletli kimdir?" sorusuna; "Dilinden ve elinden Müslümanların emniyette olduğu kimsedir." şeklinde cevap vermiştir.

(Buhârî, İman, 4-5.)

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v), bir başka hadisinde de dilini ve iffetini muhafaza eden Müslümanlara cennet sözü vermektedir.⁴⁸⁶

Peygamberlerin birinci vazifeleri olan tebliğ, sağlıklı bir iletişimle mümkün olmaktadır. Bu anlamda Allah Teala, peygamberlere güzel söz söylemelerini, yumuşak huylu olmalarını emretmiştir. Bir ayette Hz. Musa (a.s.) ve kardeşi Hz. Harun'a (a.s.) şöyle hitap etmiştir: "**Firavun'a gidin. Çünkü o iyiden iyiye azdı. Ona yumuşak söz söyleyin. Belki o, aklını başına alır veya**

483 Buhârî, Edeb, 31

484 Buhârî, Edeb, 34.

485 Buhârî, Zekât, 10; Müslim, Zekât, 66

486 bk. Buhârî, Rikak, 23.

korkar:⁴⁸⁷ Böylelikle muhatap kâfir de olsa adap gereği güzel bir üslubun kullanılmasını emretmiştir.

“Âkilân tâ söz mahallin bulmadıkça söylemez.” Meşhûrî

Konuşurken sözlerin muhataba göre seçilmesi mesajı daha anlaşılır kılmaktadır. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.v), “İnsanlara anlayabilecekleri şekilde konuşunuz.”⁴⁸⁸ buyurmaktadır. Böylelikle Peygamberimiz (s.a.v), muhatabın genç, yaşlı, çocuk olmasını, bilgi seviyesini ve içinde bulunduğu şartları göz önünde bulunduramamızı tavsiye etmektedir. Vahyin terbiyesinden geçen Allah Resulü’nün konuşması, her dinleyenin rahatlıkla anlayabileceği şekilde açıktı. Konuştuğu zaman onun kelimelerini saymak isteyen sayabilirdi. Ayrıca o, iyice anlaşılmasını istediği kelime ve cümleleri üç kere tekrar ederdi.⁴⁸⁹

Başkalarına üstünlük taslamak, bilgili olduğunu göstermek niyetiyle yapılan konuşmalar ahlaki değildir. Samimiyet taşımayan, yapmacık olan bu tür sözler, dinimiz tarafından yasaklanmıştır. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v), başkalarına anlamayacakları şekilde hitap edip kibirli davranan böyle insanlar hakkında şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz ki Allah Teala, sığırın otu yerken ağzında evirip çevirdiği gibi sözü ağzında evirip çevirerek lügat paralayan kimselelere buğz eder.”⁴⁹⁰

Konuşurken ses tonu çok önemlidir. Yüksek sesle, bağırarak konuşmak doğru değildir. Ses tonunun yumuşak olması, güzel bir üslup kullanılması Kur’an-ı Kerim’de tavsiye edilmektedir. Cenâb-ı Allah, “**Kullarıma söyle, en güzel sözü söyleyinler...**”⁴⁹¹ buyurmaktadır.

Konuşurken başkalarını dışlayarak fısıldaşmalar da doğru değildir. Peygamberimiz (s.a.v), bu davranışın yalnız kalan kimseyi üzeceğini söyleyerek doğru bulmamış ve “İki kişi, üçüncü bir kimsenin yanında

SÖZ OLA KESE SAVAŞI

Kelecî¹ bilen kişinin yüzünü ağ² ede bir söz
Sözü pişirip diyenin işini sağ³ ede bir söz

Söz ola kese savaşı söz ola kestire başı
Söz ola ağıllı⁴ aşı bal ile yağ ede bir söz

Kelecilerin pişirgil yaramazını şeşirgil
Sözün us ile düşürgil dimegil çağ ede bir söz

Gel ahî ey şehriyâri sözümüzü dinle bâri
Hezâr gevher ü dinârı kara taprağ ede bir söz

Kişi bile söz demini⁵ demeye sözün kemini⁶
Bu cihân cehennemini sekiz uçmağ⁷ ede bir söz

Yürü yürü yolun ile gâfil olma bilin ile
Key sakın ki dilin ile cânına dağ ede bir söz

Yûnus imdi söz yatından söyle sözü gayetinden
Key sakın o şeh katından seni irâğ ede bir söz.

Yunus EMRE

- 1 Düzgün söz.
- 2 Ak.
- 3 Sağlam.
- 4 Zehirli.
- 5 Etki.
- 6 Kötü, fena.
- 7 Cennet.

487 Taha suresi, 43-44. ayetler.

488 Buhârî, İlim, 49.

489 bk. Ebû Dâvûd, Edeb, 18 Buhârî, Menakıb, 23; Tirmizî, Menakıb, 9.

490 Ebû Dâvûd, Edeb, 94.

491 İsrâ suresi, 53. ayet.

Ehl-i dillerde bu mesel çok anılır
Kim ki çok söyler ise çok yanılır
Taşlıcalı Yahya

*gizli konuşmasın. Çünkü bu o şahsı üzer.*⁴⁹² buyurmuştur.

Bir mecliste konuşurken ilk söz hakkının büyüklere ait olduğu unutulmamalıdır. Nitekim bir hadiseyi anlatmak üzere yaş olarak en küçük olan

Abdurrahman bin Sehl söze başlayınca, Peygamberimiz (s.a.v), *“Sözü büyüklerine bırak, sözü büyüklerine bırak!”*⁴⁹³ buyurmuştur.

Hayatının her alanında Müslüman’a ölçülü davranması öğütlenmektedir. Allah Teala Kur’an-ı Kerim’de, **“O kimseler ki boş söz ve işlerden yüz çevirirler.”**⁴⁹⁴ buyurmaktadır. İnsanı doğruluktan, dinden uzaklaştıracak her söz ve davranış hoş görülmemiş, yasaklanmıştır. Güzel davranışların kazanılmasında bize en iyi örnek olan Peygamberimiz (s.a.v), kaçınılması gereken hususlarda da en iyi yol göstericidir. O, *“Mümin; insanları kötüleyen, lanetleyen, kötü söz ve davranış sergileyen kimse değildir.”*⁴⁹⁵ buyurmaktadır.

Peygamber Efendimiz (s.a.v), şaka bile olsa yalan söylememiş, insanları genel ifadelerle uyarılmış, onur kırıcı sözler sarf etmemiştir. Sözlerin en güzelinin elçisi olan Resulullah (s.a.v), insanlara hoşgörü ile yaklaşım muhatabın seviyesine uygun dil ve üslup ile dini tebliğ etmiştir. Boş ve anlamsız sözlerden kaçınarak “cevamiu’l-kelim” (az, öz söyleme)⁴⁹⁶ kabiliyetiyle insanlara hitap etmiştir. İnsani ilişkileri güzel-
leştirmek amacıyla söz söylerken Resulullah’ın (s.a.v) örneğine başvurulmalıdır.

BİLGİ KUTUSU

Bir bilgenin şöyle dediğini işittim:

“Biri konuşurken sözü bitmeden araya giren kişi dışında, hiç kimse kendi cehaletini itiraf etmemiştir.”

Ey akıllı! Sözün başı ve sonu vardır,
Birisinin sözü bitmeden araya girme,
Saygılı, görgülü, akıllı kişi
Başkası susmadıkça söz söylemez.

(Sadi Şirazi, Bostan ve Gülistan)

492 Buhârî, İsti’zan, 47.

493 Buhârî, Cizye, 12.

494 Müminun suresi, 3. ayet.

495 Tirmizî, Birr, 48.

496 bk. Buhârî, Tabir, 22.

6. YOLCULUK ADABI

Yolculuk, insan hayatının vazgeçilmez ihtiyaçlarından. Yolculuk, ticari, ilmî maksatlarla olabileceği gibi sıla-i rahim için de olabilir. Bunların dışında tamamen turistik amaçlarla da yolculuk yapılabilir. Her ne maksatla olursa olsun yapılan yolculukların dinen meşru olması, Allah (c.c.) ve Resulü'nün emrine aykırı olmaması gerekir.

Yolculukların esas gayesi, Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak olmalı, halis niyetlerle yolculuğa çıkılmalıdır. Nitekim Allah Teala, azametini müşahade etmek ve kâinattan ibret almak için sefer yapmayı teşvik etmektedir: **“(Resulüm) De ki: Yeryüzünde dolaşın da Allah'ın başlangıçta yaratmayı nasıl yaptığına bakın. Sonra Allah (aynı şekilde) sonraki yaratmayı da yapacaktır. (Kıyametten sonra her şeyi tekrar yaratacaktır.) Şüphesiz Allah'ın gücü her şeye hakkıyla yeter.”**⁴⁹⁷

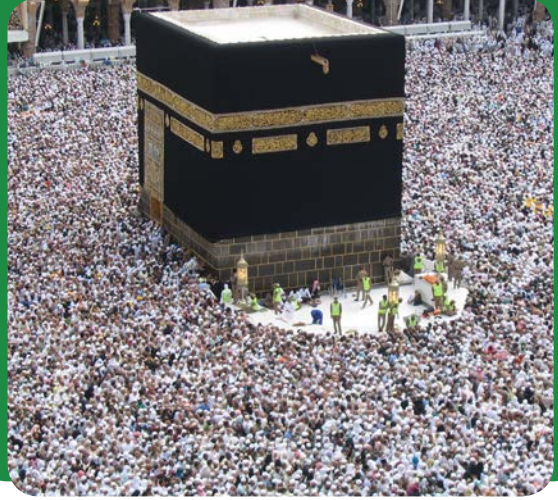
Sevgili Peygamberimiz (s.a.v) de yolculuğu tavsiye etmekte ve *“Yolculuk yapın sıhhat bulursunuz.”*⁴⁹⁸ buyurmaktadır. Peygamber Efendimiz (s.a.v), genellikle yolculuğa perşembe günleri ve sabahın erken saatlerinde çıkar ve işini bitirince eve dönmekte acele ederdi.⁴⁹⁹ Peygamberimiz'in (s.a.v) yolculuk için perşembe gününü seçmesinin muhakkak ki hikmetleri vardır. Bilindiği üzere bu gün, amellerin Allah Teala'ya arz edildiği, cennet kapılarının açıldığı bir gündür.⁵⁰⁰ Dolayısıyla bütün amelleri Allah (c.c.) rızası için olan Resulullah, yolculuğu da salih amel olarak görmektedir. Bu anlamda Müslümanlar'ın da bu hassasiyette olmaları gerekmektedir.

Yolculuğa erken çıkmak, sabahın bereketinden istifade etmek gerekir. Nitekim Allah Resulü'nün, *“Allah'ım! Ümmetimin (sabah) erkenden başladıkları işlerini bereketli kıl!”*⁵⁰¹ diye dua ettiği bilinmektedir. Halk arasında tecrübe ile sabittir ki erken kalkan yol alır. Ayrıca her işte olduğu gibi yolculuğa da besmele ve dua ile başlanmalıdır.

Allah Resulü yolculuğa çıkarken hayvanı üzerine binip üç kere tekbir getirir ve şu ayeti okurdu: **“... Bunu hizmetimize veren Allah'ın şanı yücedir. Bunlara bizim gücümüz yetmezdi. Şüphesiz biz Rabb'imize döneceğiz...”**⁵⁰² Daha sonra da şöyle dua ederdi: *“Ey Al-*

“Allahım! Yolculuğun meşakkatinden, döndükten sonra kötü şeylerle karşılaşmaktan, gördüğümden geri kalmaktan ve mazlumun bedduasını almaktan sana sığınırım.”

(Müslim, Hac, 1343)

497 Ankebût suresi, 20. ayet.

498 Ahmed bin Hanbel, Müsned, II, 380.

499 bk. Buhârî, Cihad, 103; Ebû Dâvûd, Cihad, 77.

500 bk. Tirmizî, Savm, 43; Müslim, Birr, 35.

501 Ebû Dâvûd, Cihad, 78.

502 Zuhuruf suresi, 12-13. ayetler.

Ebû Said el-Hudrî (r.a.) anlatıyor:

“Allah Resulü ile bir yolculukta beraber iken devesi üzerinde bir adam çıkageldi. (Yardım talebiyle) sağına soluna bakınmaya başladı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v); ‘Yanında fazla binek hayvanı olan olmayana versin, fazla azığı olan da olmayana versin!’ diye hemen hemen her çeşit malı saydı. Öyle ki biz, hiçbir malın fazlasında, hiçbirimizin hakkı olmadığı düşüncesine kapıldık.”

(Müslim, Lukata, 18.)

lah'ım! Biz bu yolculuğumuzda senden iyilik ve takva, bir de hoşnut olacağın amellere muvaffak kılmanı dileriz. Ey Allahım! Bu yolculuğumuzu kolay kıl ve uzağı yakın et! Ey Allah'ım! Yolculuğun zorluklarından, üzücü şeylerle karşılaşmaktan ve dönüşte malımızda, çoluk çocuğumuzda kötü hâller görmekten sana sığınırım.” Yolculuktan döndükten sonra Peygamberimiz (s.a.v) aynı duaya şu ifadeleri ekledi: *“Biz yolculuktan dönen, tövbe eden, kulluk yapan ve Rabb'imize hamd eden kişileriz.”*⁵⁰³

Yolculuğun meşakkatli olup birçok güçlkle karşılaşma ihtimali bulunmaktadır. Bu sebeple yolculuğa yalnız çıkmamaya gayret gösterilmelidir. Farklı sebeplerle insan yardıma muhtaç olabilir, beklenmedik durumlarla karşılaşabilir. Dolayısıyla yolculuk esnasında yardımlaşmak da ayrı bir önem arz etmektedir. Peygamber Efendimiz'in (s.a.v) bu konuda tavsiyeleri bulunmaktadır. Nitekim Allah Resulü bir gazveye çıkacağı zaman, “Ey Muhacirler ve Ensar topluluğu! Malı ve akrabası olmayan kardeşleriniz vardır. Her biriniz onlardan bir veya iki üç kişiyi yanına alsın.”⁵⁰⁴ buyururdu.

Yolculukta, yorgunluk ve sıkıntıdan dolayı kırgınlıklar olabilmektedir. Bu sebeple yolculuk esnasında sabırlı ve nezaketli olmaya, münakaşa ve kötü sözlerden uzak durmaya özen gösterilmelidir. Yolculuk bittikten sonra hemen eve dönmeye gayret edilmelidir. Zira kişinin ailesinin onun üzerinde hakları bulunmaktadır. Onları ihmal etmemek ve bir an önce sorumlulukları yerine getirmek için oyalanmamak gerekir. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v), *“Yolculuğa çıkan biri işi bitince evine dönmekte acele etsin.”*⁵⁰⁵ buyurarak bu konunun önemini ortaya koymuştur.

Yolculuktan döndükten sonra, sağ salim dönmeyi nasip ettiği için Allah Teala'ya şükretmeyi unutmamak gerekir. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v), yolculuktan döndüğü zaman ilk olarak mescide uğrar ve iki rekat namaz kılar.⁵⁰⁶ Namaz, insanı her türlü maddi ve manevi pisliklerden arındırdığı için hem bedeni hem de ruhu dinç kılar. Böylelikle yolculuk yorgunluğunu giderir; neşe ve huzur verir. Peygamber Efendimiz'in (s.a.v) hayatı her alanda bize örnektir. Yolculuklarımızda da onun uygulamalarını kendimize rehber edinmeliyiz.

503 Müslim, Hac, 425; Ebû Dâvûd, Cihad, 72.

504 Ebû Dâvûd, Cihad, 34.

505 Buhârî, Umre, 19; Müslim, İmâre, 179.

506 bk. Buhârî, Meğâzi, 79.

Günümüzde yolculuklar özel ve toplu taşıma araçlarıyla gerçekleştirilmektedir. Bu yolculuklarda herkesin uyması gereken kurallar vardır. Bu kuralların ihlal edilmesi karşı tarafa zarar vereceği için kul hakkına girilmiş olur. Mesela kırmızı ışıkta geçen bir kişi, gelen aracın ani frenle zarar görmesine sebep olduğu için kul hakkına girmiş olur. Kul hakkı, karşımızdaki insana maddi veya manevi zarar vermektir. Kanunlardan, insanlardan kaçılabilir; ancak Allah (c.c.) huzurunda verilecek hesabın kaçışı yoktur. Bunun bilincinde olarak hareket etmek gerekir.

Allah Teala, insanı varlıkların en üstünü ve en şerefli olarak yaratmıştır. Bununla birlikte insan, başıboş bırakılmamış, kendisine sorumluluklar yüklenmiştir. İnsanlar hiçbir zaman sınırsız özgürlüğe sahip değildir. Birinin özgürlüğü, başkasının özgürlüğünü engelliyorsa bu özgürlük değil başkasının hakkını ihlaldır. Hâlbuki Müslüman, eliyle ve diliyle diğer insanlara zarar vermeyen kişidir.⁵⁰⁷ Trafik kazalarına sebep olanlar sadece kendi can ve mallarını tehlikeye atmakla kalmamakta, başkalarının da can ve malına zarar vermektedirler. Trafik kurallarına uymayarak başkalarının hayatını tehlikeye atmak, geçiş hakkına göz dikmek, alkollü araç kullanmak, seyir hâlinde iken cep telefonu kullanmak, sigara içmek, yaya kaldırımalarına araç park etmek, gereksiz yere korna çalarak etrafı rahatsız etmek, trafik işareti ve levhalarına zarar vermek, aşırı hız veya hatalı sollama yaparak başkalarına maddi ve manevi zarar vermek kul hakkı ihlalidir.

Birlikte yaşamak zorunda olan fertlerin birbirlerinin haklarına riayet etmesi, karşılıklı saygı ve anlayış içerisinde hayatlarını devam ettirmesi, insan olmalarının bir gereğidir. Dinimizin bu husustaki emir ve tavsiyeleri ise konunun ciddiyetini ortaya koymaktadır. Buradan hareketle toplu taşıma araçlarında yaşlılara, engellilere, çocuklu veya hamile bayanlara öncelik vermek ve onlara yardımcı olmak dinimizin tavsiye ettiği güzel davranışlardır. Toplu taşıma araçlarında dikkat edilmesi gereken başka hususlar da vardır. Yüksek sesle konuşmamak, yüksek sesle müzik dinlemek, gazete veya dergileri okuduktan sonra bırakmamak, hiçbir şekilde yolcuları rahatsız etmemek, araca çöp atmamak, insanların huzurunu bozacak davranışlardan kaçınmak ve araca zarar vermemek gerekir. Tüm bunlar insan olmanın ve insanca yaşamamanın bir gereğidir. Bu kuralların ihlali de kul hakkıdır.

“Makbul olduğunda şüphe olunmayan üç dua vardır: Mazlumun duası, yolcunun duası, babanın çocuğuna duası.”

(İbn Mâce, Dua, 11.)

507 bk. Buhârî, İman, 4.

7. ZİYARET ADABI

Allah Rızası İçin Ziyaret

Resul-i Ekrem Efendimiz, sadece Allah (c.c.) rızası için bir dostunu ziyaret eden kimseyi Rabb'imizin sevdiğini ve ondan razı olduğunu şöyle anlatmıştır: "Bir adam, başka bir köyde bulunan ve kendisini Allah için sevdiği bir din kardeşini ziyaret etmek için yola çıktı. Allah geçeceği yere onu gözetlemek üzere bir melek gönderdi. Yanına geldiğinde melek ona sordu:

- Nereye gidiyorsun?
- Falan kardeşime gidiyorum.
- Herhangi bir yakınlığın olduğu için mi gidiyorsun?
- Hayır.
- Peki ondan elde etmeyi düşün-düğün bir menfaat için mi gidiyorsun?
- Hayır.
- Öyleyse onun yanına niçin gidiyorsun.
- Ben onu Allah için seviyorum.
- Ben de Allah'ın sana gönderdiği bir elçisiyim. Sırf onun rızası için din kardeşini sevdiğinden dolayı Allah da seni seviyor."

(Ahmed b. Hanbel, Müsned II, 292.)

Allah Teala bütün Müslümanlar'ı kardeş ilan etmiş ve onların birbirlerini sevip saymalarını, yardımlaşmalarını emretmiştir. İnsanlar arasında sevginin yerleşmesine yardımcı olan önemli hususlardan birisi de ziyaretleşmektir. Bu bakımdan İslam, ziyarete büyük bir önem vermiş ve bu konuda müminleri teşvik etmiştir. Dinimiz özellikle anne, baba ve akraba ziyaretlerine çok önem vermiş, üzerinde ısrarla durmuştur. Her Müslüman, anne ve babasından başlamak üzere, akrabalarını, komşularını, arkadaş ve dostlarını ziyaret etmelidir.

Uzaklık veya başka sebeplerle bizzat ziyaret yapılamıyorsa mektup, telefon gibi çeşitli haberleşme araçları ile hâl ve hatırın sorulması, sağlık ve şifa dileklerinin iletilmesi güzel bir nezaket örneğidir. Şüphesiz böyle bir davranış da ziyaret yerine geçer; sevgi ve bağlılığı devam ettirir.

Ziyaretlerde uygun bir zaman seçmek, mümkünse ziyarete gelineceğini önceden haber vermek, ziyareti fazla uzatmamak, ziyaret edilen yaşlıları sabırla dinlemek, güler yüzlü ve tatlı dilli olmak, ziyarete giderken uygun hediyeler götürmek dikkat edilmesi gereken önemli hususlardandır. Peygamber Efendimiz (s.a.v), özellikle hediyeleşmenin muhabbeti arttırdığına vurgu yapmış ve teşvik etmiştir.⁵⁰⁸

Ziyaretlerin tek amacı Allah (c.c.) rızası olmalıdır. Birtakım menfaatler için yapılan ziyaretler makbul görülmemiştir. Allah Teala, halis niyetle ziyarete bulunanları sevdiğini bildirmiştir. Bir kudsi hadiste şöyle buyrulur: "*Benim rızam için birbirlerini sevenlere, benim rızam için bolca infak edenlere, birbirlerini sevmeye samimi davranan sadıklara, akraba ve dost ilişkilerini kesmeyene veya birbirlerini ziyaret edenlere sevgim hak olmuştur.*"⁵⁰⁹

Ziyaret ile daha çok hastalık, ölüm, bayram, doğum, düğün, sünnet gibi çeşitli vesilelerle yapılır. Dolayısıyla Müslümanlar, ziyaret yoluyla birbirlerinin

508 bk. Buhârî, Hibe, 11.

509 Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 229.

sıkıntılarını, problemlerini ve ihtiyaçlarını öğrenerek yardımlaşma fırsatı bulurlar. Bu ziyaretler sayesinde aralarındaki sevgi bağları güçlenir, kırgınlıklar muhabbete dönüşür.

Peygamber Efendimiz (s.a.v), Müslüman'ın Müslüman kardeşini iyi gününde de kötü gününde de ziyaret etmesini tavsiye etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Kim Allah için bir hastayı veya bir Müslüman kardeşini ziyaret ederse bir münadi ona şöyle seslenir: Ne güzel ve ne hoş bir amel işledin. Bunu yapmakla senin yürüyüşünün ecri de güzel oldu ve cennette kendine bir yer hazırladın!"*⁵¹⁰

"Akraba ve dost ilişkilerini kesmeyenlere ve birbirlerini ziyaret edenlere sevgim hak olmuştur."

(Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 229.)

Hayatımızın her alanında bize üsve-i hasene olarak gönderilen Peygamber Efendimiz (s.a.v), ziyaretleşmenin nasıl olması gerektiğini hem sözleriyle hem de davranışlarıyla göstermiştir. Peygamber Efendimiz (s.a.v), Müslümanlar'ın yapmaları gereken şeyler arasında hasta ziyaretini de saymış; *"Esiri kurtarın, açığı doyurun, hastayı ziyaret edin."*⁵¹¹ buyurmuştur. Bir başka hadis-i şerifte de, *"Hasta ziyareti yapan kişi, (hastanın yanından) dönünceye kadar kendisini cennete ulaştıracak bir yol üzerindedir."*⁵¹² müjdesini vermiştir. Kendisi akrabalarını, dostlarını, arkadaşlarını, komşularını tek tek veya topluca ziyaret etmeyi ihmal etmemiştir. Hatta gayrimüslimleri bile ziyarete gittiği bilinmektedir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v); ashabına, bir hastanın yanına girince ondan dua istemeyi tavsiye etmiş ve hastanın duasının meleklerin duası gibi olduğunu bildirmiştir.⁵¹³ Hasta ziyareti kısa tutulmalıdır. Hastayı yoracak, moralini bozacak söz ve davranışlardan mutlaka kaçınılmalıdır. Hastaya dua etmek, sağlık ve şifa dileğinde bulunmak da ziyaret adabındandır. Peygamberimiz (s.a.v); aile fertlerinden biri hastalanınca, sağ eliyle hastayı sıvazlar ve şöyle dua ederdi: *"Bütün insanların Rabbi olan Allahım! Bunun ızdırabını giderip şifa ver. Şifayı veren ancak sensin. Senin şifandan başka şifa yoktur. Buna, hiçbir hastalık izi bırakmayacak şekilde şifa ihsân et!"*⁵¹⁴

"Resulüllah (s.a.v); bize hasta ziyaretini, cenazenin arkasından gitmeyi, aksırana yerhamükellâh demeyi, yemin edenin yemini yerine getirmesini, haksızlığa uğrayana yardım etmeyi, davet edenin davetini kabul etmeyi ve selamı yaygınlaştırmayı tavsiye etti."

(Buhârî, Cenâiz, 2; Müslim, Libâs, 3)

510 Tirmizî, Birr, 64.

511 Tecrit, 8, 404.

512 Müslim, Birr ve Sıla, 39.

513 bk. İbn-i Mace, Cenâiz, 1.

514 Buhârî, Merdâ, 20; Müslim, Selam, 46-49.

Allah (c.c.) ve Resulü'nün önemle vurguladığı hususlardan biri de "sıla-i rahim"dir. Yüce Rabb'imiz, bir ayette şöyle buyurmaktadır: **"Allah'a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşta, yolcuya ve maliki bulunduğunuz kimselere iyi davranın..."**⁵¹⁵ Akrabalık bağı anlamına gelen sila-i rahimi terk etmek büyük bir günah sayılırken, akraba ziyareti ise Allah'ın (c.c.) rahmetini celp eden bir davranış olarak nitelendirilmiştir: **"...Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'a karşı gelmekten ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakının. Şüphesiz Allah üzerinizde bir gözetleyicidir."**⁵¹⁶

Akrabalarımızdan sıkıntıda olanlara maddi ve manevi yardımda bulunmalıyız. Yardıma muhtaç olmayanların gönüllerini alıp büyük olanlara saygılı davranmalı, küçük olanlara şefkat ve merhametle muamele etmeliyiz. Bu konuda Sevgili Peygamberimiz (s.a.v); *"Akrabasının yaptığı iyiliğe aynıyla karşılık veren, onları koruyup gözetmiş sayılmaz. Akrabayı koruyup gözetken kimse, kendisiyle alakayı kestikleri zaman bile onlara iyilik etmeye devam edendir."*⁵¹⁷ buyurmuştur.

Musibetle karşılaşan kişiyi teselli etme ve sabra teşvik etme manalarına gelen taziye, daha çok cenaze sahibine başsağlığı ve geçmiş olsun dileklerini bildirmek için yapılan ziyarete denir. Bu tür ziyaretlerde ziyaret edilen kişi, "Allah ecrini artırsın." "Sabr-ı cemil versin." "Şükretmeyi nasip etsin." gibi dualarla teselli edilir. Resulullah (s.a.v): *"Bir musibeti sebebiyle din kardeşine taziyede bulunan mümine, Allah Teala kıyamet günü kerem elbiselerinden giydirir (şeref bahşeder)."*⁵¹⁸ buyurarak taziyede bulunmanın önemini bildirmiştir.

Kabir ziyaretleri de unutulmamalıdır. Resulullah (s.a.v), *"... Kabirleri ziyaret etmek isteyen ziyaret etsin. Çünkü kabir ziyareti bize ahireti hatırlatır."*⁵¹⁹ buyurmuştur. Böylelikle kabir ziyaretlerinde asıl maksadın, ahireti hatırlamak ve o güne hazırlanmaya önem vermek olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Bu ziyaretlerde dua etmeli, kabirdekilerden yardım dilemek, orada mum yakmak, kurban kesmek gibi hurafelerden kaçınmalıdır.

Netice itibariyle Allah (c.c.) ve Resulü tarafından tavsiye edilen ve salih amel kapsamında olan ziyaretleşmek, İslam ahlakının bir gereğidir. Müslüman ister yakın ister uzak olsun imkânlar dahilinde dost ve akrabalarını ziyaret etmeyi ihmal etmemelidir. Hastalıkta veya sağlıkta onları hatırlamalı, muhabbet ve bağlılığın devamı için çaba sarf etmelidir. Bayramlarda özellikle yaşlı olanlara öncelik vermeli; hastalık veya cenaze gibi kederli günlerde destek olmaya çalışmalıdır. Anne babayı hoşnut etmenin Allah'ın (c.c.) rızasına vesile olacağı bilinciyle hareket etmeli, onları sık sık ziyaret etmelidir.

BUNU BİLİYOR MUYUZ?

Hasta ziyareti müekked sünnettir. Vacip olduğu görüşünde olan âlimler de bulunmaktadır. Bir hastayı hiç kimse ziyaret etmez ve ihtiyaçlarını karşılamazsa orada yaşayan bütün Müslümanlar bundan mesul olur. Böylece hasta ziyareti farzıkifâye hükmünü alır.

(Ömer Çelik vd., Üsve-i Hasene, s. 460.)

515 Nisa suresi, 36. ayet.

516 Nisa suresi, 1. ayet.

517 Buhârî, Edeb, 15.

518 İbn-i Mace, Cenâiz, 56.

519 Tirmizî, Cenâiz, 60.

8. MEDYA VE BİLİŞİM ADABI

Günümüzde kitle iletişim araçlarının rolü oldukça fazladır. Küreselleşmenin en önemli unsurlarından biri olan iletişim ve bilişim teknolojisi son yıllarda hızlı gelişmeler kaydetmiştir. Ancak iletişim ve bilgi teknolojisinin ilerlemesi beraberinde çeşitli sıkıntıları ortaya çıkarmıştır. İnternet ve bilişim teknolojisi, bilgiye daha hızlı erişim konusunda katkı sağlamasına rağmen, bilginin doğruluğuna her zaman hizmet etmemektedir. Kötü amaçlı birçok yazılım ve virüsler, tüketiciyi aldatmaya yönelik reklamlar, kişilerin mahremiyetini açığa vuran kötü niyetli paylaşımlar ve sosyal medyanın kötü niyetli kullanımı gibi birçok faktör insan yaşamını olumsuz etkilemektedir. Çeşitli sosyal ağlarda insanlar, temel hak ve hürriyetlerden olan özel hayatın gizliliği ilkesini ihlal etmektedirler. Böylece toplumda sorunlar baş göstermektedir.

“Sizden biriniz kendisi için istediğini Müslüman kardeşi için de istemedikçe (kâmil manada) iman etmiş olamaz.”

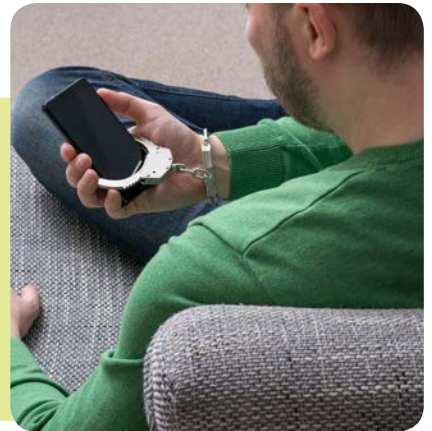
(Buhârî, İman 7; Müslim, İman 71, 72.)

İnternet ve bilişim hizmetlerinin son derece iyi bir seviyeye geldiği bu dönemde özellikle gençler arasında yaygın olan sosyal medya araçları bilinçli kullanılmamaktadır. İnternet ve bilişim doğru şekilde kullanılmadığı takdirde, zaman yönetimi de sağlanamamaktadır. Oysa zaman, insan için en değerli sermayedir ve maldan, mülkten, her türlü metadan daha kıymetlidir. Hz. Peygamber (s.a.v), bir hadis-i şerifinde insanların zamana karşı duyarsız olduklarını ve onun değerini bilmediklerini şu sözler ile ifade etmiştir: *“İki nimet vardır ki, insanlar onlar hususunda aldanmıştır: Sağlık ve boş vakit.”*⁵²⁰ Sevgili Peygamberimiz'in (s.a.v) asırlar öncesinde ifade ettiği bu gerçek, günümüzde son derece anlamlı hâle gelmiştir. Kitle iletişim araçlarını kullanırken zaman israfından kaçınılmalıdır. İnsanın kendisine, ailesine ve en önemlisi Allah'a (c.c.) karşı sorumlulukları olduğu unutulmamalıdır. Sanal ortamda gereksiz geçirilen vaktin, sorumlulukları yerine getirmeye engel olmamasına dikkat edilmelidir.

İslam her konuda dengeli olmayı tavsiye etmektedir. Dolayısıyla teknolojiyi de doğru ve ölçülü kullanmak gerekir. Bu şekilde modern hayatın getirdiği birtakım sorunlar yüzünden giderek yalnızlaşan insanların, birbirini anlayan ve dinleyen bir toplum hâline gelmeleri, kitle iletişim araçları sayesinde daha etkili hâle gelecektir. Bu süreçte medyanın, doğru ve güvenilir bilgilerle halkın ahlaki ve dinî eğitimine yönelik programlara yer vermesinin de önemi kaçınılmazdır.

UNUTMAYALIM

Her yerde olduğu gibi gazete, dergi, televizyon ve internet gibi kitle iletişim araçlarında da kul hakkına dikkat edilmelidir. Kitlelere ulaşan araçlarda söylenen bir sözün, yazılan bir yazının milyonlarca kişiye ulaşabileceği gerçeğini unutmamak gerekir. Yalan, iftira ve gıybetin burada da günah olduğu bilinmelidir.

520 Buhârî, Rikak, 1.

BİLGİ KUTUSU

Bilişim, insanoğlunun teknik, ekonomik ve toplumsal alanlardaki iletişimde kullandığı ve bilginin özellikle elektronik makineler aracılığıyla düzenli ve akla uygun bir biçimde işlenmesi bilimidir.

Müslüman her yerde sorumluluklarının bilinciyle hareket etmelidir. Sanal dünyada söylediği sözlerin de hesabını vereceğini unutmamalıdır. Kendi adını kullanmadığı durumlarda bile sorumlu davranmalı, yalan söylememeli, kötü sözleri yaymamalı, sanal dedikodular yapmamalıdır. Allah'ın (c.c.) gerçek hayatta haram kıldığı her şeyin sanal hayatta da haram olduğunu bilmelidir. Cinsellik, alkol, şiddet içerikli yayınlardan uzak durmalıdır. Güvenli ya da resmî olmayan sitelerde kimlik ve telefon numarası gibi kişisel bilgilerini paylaşmamalıdır.

Kişi kendisine nasıl davranılmasını istiyorsa başkalarına da öyle davranmalı, yapılmasından rahatsızlık duyduğu bir davranışı başkalarına yapmamalıdır. Sosyal medyada yazılan, paylaşılan her şeyin bir sorumluluğu bulunmaktadır. Her paylaşımın Allah (c.c.) katında silinmediği unutulmamalıdır.

Başkalarının bilgilerine izinsiz bir şekilde ulaşmaya çalışmak, işletim sistemlerine girmek kul hakkı ihlalidir. Bunun bir tür "meskene tecavüz" olduğunu unutmamak gerekir. Sosyal ortamda gereksiz mesajlar göndermek ve insanları rahatsız etmek de aynı şekilde kul hakkına girer. Dolayısıyla sosyal paylaşım sitelerinde her türlü söz ve fiile dikkat etmek hem dünya hem de ahiret hayatı için önem arz etmektedir. Özellikle sosyal medyada paylaşılan bilginin doğru ve güvenilir olduğundan emin olunmalı, mesnetsiz, doğru olmayan bilgi paylaşılmamalıdır.

Hayatın vazgeçilmez iletişim aracı hâline gelen telefonların da doğru kullanılması gerekmektedir. Telefonla konuşmanın adabına riayet edilmeli, başkalarına rahatsızlık verilmemelidir. Kişi, telefonla arama yaptığı zaman önce selam vermeli ve kendini tanıtmalıdır. Daha sonra muhatabının müsait olup olmadığını öğrenmelidir. Konuşmayı uzun tutmamalı, karşısındaki insanı fazla meşgul etmemelidir. Telefon konuşması bittiğinde yaşı büyük olanın önce kapatması beklenmelidir.

Cami ve mescitlerde, konferans, seminer gibi toplantılarda, hastanelerde telefonun sesi kapatılmalı; yüksek sesle konuşma yapılmamalıdır. Sessiz olunması gereken bu tür ortamlarda duyarlı davranılmalı, toplumun huzuru bozulmamalıdır.

9. ÖZEL VE RESMÎ TOPLANTI ADABI

Özel ya da resmî olsun, belirli bir konuyu görüşmek için bir araya gelen insanların uymaları gereken birtakım kurallar vardır. Bu kurallar, görüşmeyi daha kaliteli hâle getirir ve muhatapların birbirlerine olan saygılarını devamlı kılar.

Müslüman'ın kendisine yapılan bir davete icabet etmesi sünnettir. Zira Peygamber Efendimiz (s.a.v) bu konuda, *"Biriniz bir davete çağrıldığı zaman, hemen ona gitsin."*⁵²¹ buyurmuştur. Davete icabet gerektiği gibi davet etmenin de bir adabı vardır. Bunların neler olduğunu, Hz. Peygamber 'in (s.a.v) göndermiş olduğu İslam'a davet mektuplarından anlamak mümkündür. Resulullah davet mektubuna besmele ve selam ile başlamaktadır: "Bismillâhirrahmânirrahîm. Allah'ın (c.c.) kulu ve elçisi Muhammed'den Bizans İmparatoru Herakleios'a." Ayrıca mektupta Allah'ın (c.c.) kulu ifadesine yer verilmiş ve bu ifade peygamberlikten önce zikredilmiştir. Bu da davet esnasında tevazu ve saygı gösterilmesi gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. Veciz bir ifadeyle yazılan mektuplarda, kişilere unvanlarıyla hitap edilmiş, tehdit edici veya küçük düşürücü ifadelere yer verilmemiştir.

Müslüman duruşuyla, kılık kıyafetiyle, oturması kalkmasıyla, konuşması ile çevresindekilere örnek olan, beğenilen, takdir edilen bir şahsiyet olmalıdır. Bunun için davet edildiği bir toplantıya katılacağı vakit toplantı öncesinde ve toplantı esnasında İslam'ı temsil ettiğini unutmamalıdır. Ayrıca temizlik, güzel

"İnsanları menzillerine koyunuz."

(İslam dinine göre insanlar arasında sınıf farkı değil, terbiye ve tahsil derecesi önemlidir. Bu sebeple Hz. Peygamber bu hadis-i şerifleriyle terbiye ve güzel ahlaktan kaynaklanan farklılığa özel olarak vurgu yapmış ve onlara karşı gereken önemin verilmesini istemiştir.)

(Buhârî, el-Edebü'l-Müfred, 548, 1155.)

521 Buhârî, Nikâh, 71; Müslim, Nikâh, 96, 97, 98.

koku, giyim kuşam gibi birtakım hususlara dikkat etmelidir. Müslüman, giyimi kuşamı ile de İslam'ı temsil ettiğini unutmamalı ve gideceği toplantıya göre Hz. Peygamber'in (s.a.v) giyim konusundaki ölçülerini esas almalıdır. Buna göre, israftan sakınmalı, giyinmeyi, kibir, gurur, azamet ve gösteriş vesilesi yapmamalıdır. İçinde bulunduğu sosyal sınıfın imkân ve şartlarına uygun biçimde giyinmelidir.

İslam ahlakının öngördüğü adâb-ı muâşeret kurallarından biri de toplantıya vaktinde gitmektir. Zira Müslüman dakik olmalıdır. Günde beş vakit namaz ile vaktini planlı kullanan, verdiği sözde duracağından emin olunan bir Müslüman'ın toplantıya katılacağını bildirip de katılmaması yahut toplantıyı aksatacak şekilde geç kalması uygun değildir.

Bir meclise girildiğinde orada bulunanlara mutlaka selam verilmelidir. İnsanlara ilgi göstermenin, onlara değer vermenin en kolay ve en etkili yolu selam vermektir. Bu sebeple konuşmaya selamla başlamaya özen gösterilmeli ve güler yüzlü olunmalıdır.

Mecliste yer gösterilmesini beklemeli, aksi takdirde kimseyi rahatsız etmeyecek şekilde uygun bir yere oturulmalıdır. Resulullah'ın (s.a.v) buyurduğu üzere iki kişinin arası açılmamalıdır: *"Bir kimsenin, izin almadan iki kişinin arasına oturması helal olmaz."*⁵²²

Toplantıya önce ve sonra gelenlere dikkat edilmeli, gerekirse kalkıp nezaketle yer verilmelidir. Toplantıyı düzenleyen kişi, gelenlerin tamamının oturacağı, kimsenin ayakta kalmayacağı bir düzenleme yapmaya özen göstermelidir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır: **"Ey iman edenler! Size, 'Meclislerde yer açın' denildiği zaman açın ki Allah da size genişlik versin. Size, 'Kalkın', denildiği zaman da kalkın ki Allah içinizden inananların ve kendilerine ilim verilenlerin derecelerini yükseltsin. Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır."**⁵²³

İnsani ilişkilerde Hz. Peygamber'in (s.a.v) sünneti örnek alınmalıdır. Resulullah'ın (s.a.v) insana verdiği değer bilinmeli, o'nun, *"Küçüklerimize merhamet etmeyen, büyüklerimize saygı göstermeyen bizden değildir"*⁵²⁴ sözü unutulmamalıdır. Bunun bir gereği olarak meclislerde büyüklere hürmet edilmeli ve yer gösterilmelidir. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v), insanlara değer verir, ilk selam veren kendisi olurdu. Herkesle tokalaşır, onların hâl ve hatırlarını sorardı. Söylenenleri dikkatle dinler, muhatabı ayrılmadıkça yüzünü ondan çevirmezdi. Peygamberimiz (s.a.v) incelik, zerafet ve nezaket insanıydı. Onun, çevresine rahatsızlık verecek hiçbir tavır ve davranışı yoktu. O, insanların gönüllerini alır, onları nefret ettirmezdi. İnsanlara gülyüzlü davranır, onlara güzel muamele ederdi. Kötü huylu, kaba dilli ve katı kalpli değildi. Kimseyle çekişmez, kötü söz söylemez, kimseyi ayıplamazdı. Dolayısıyla her konuda olduğu gibi meclislerde de Allah Resülü, Müslümanlar'a en güzel örnekti.

Bir toplulukta öksürme veya aksırma gibi bir durum olduğunda muhakkak mendil kullanılmalı ya da elin tersiyle ağız kapatılmalıdır. Böyle bir durumda insanları rahatsız etmemeye özen gösterilmelidir. Bir başkası aksırdığında ise bunu bir afiyet duasına ve aradaki muhabbetin artmasına vesile olarak görmelidir. Böylelikle Hz. Peygamber'in (s.a.v) bir sünneti de yerine getirilmiş olur.

522 Ebû Dâvûd, Edeb, 24; Tirmizî, Edeb, 11.

523 Mücadele suresi, 11. ayet.

524 Tirmizî, Birr, 15; Ebû Dâvûd, Edeb, 66.

Esnemek, insanda uykusuzluk ve tembellik alametidir ve bir toplantıda konuşmacıya saygısızlık olarak görülür. Bu bakımdan toplantılarda esnememeye gayret etmeli, bu hâlden kurtulmaya çalışılmalıdır. Esneme durumunda ağız muhakkak el ile kapatılmalıdır. Konuyla ilgili olarak bir hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur: *“Allah, aksırmayı sever fakat esnemeyi sevmez. Bir kimse aksırıp ‘Elhamdülillâh’ derse, bunu işiten Müslümanlar’ın, ‘yerhamükallah’ diye karşılık vermesi gerekir. Esneme ise, şeytandır. Bunun için esneme ihtiyacı duyan kişi mümkün olduğu kadar buna mani olsun. Çünkü biriniz esnediği zaman şeytan ona güler.”*⁵²⁵

Toplantılarda konuşma ve dinleme ile ilgili birkaç husus daha vardır. Bunlardan biri söz almadan konuşmamak ve konuşan birinin sözünü kesmemektir. Bir diğer husus ise konuşma yapmamak insanları sıkacak kadar çok uzun yahut konunun anlaşılmasına sebep olacak şekilde kısa konuşmaktır. Yüksek tonda bir ses ile konuşmak, konuşulana dinlememek ve başka şeylerle meşgul olmak, İslam ahlakına yakışmayan davranışlardır.

Toplantıda ikram yapıldığı takdirde İslam ahlakı gereği uyulması gereken birtakım ilkelere vardır. Peygamber Efendimiz (s.a.v), sofrada, hep şükür hâli içinde olmuştur. Özellikle bir yere misafir olduğunda, takdim edilen yemeklerden dolayı ev sahibinin gönlünü hoş tutmuş ve ikram edilen yemekleri beğendiğini ifade etmiştir. Ayrıca Peygamberimiz (s.a.v); *“Bana gelince, ben, katıyyen iyice yerleşip oturarak yemek yemem!”*⁵²⁶ buyurmuştur. Resulullah’ın (s.a.v) bu konudaki tutum ve davranışları Müslümanlar için rehber olmalıdır. Dolayısıyla Müslüman bir mecliste ikrama aşırı ilgi göstermemeli ve yemeğe kusur bulmamalıdır. İkramlardan ötürü memnuniyetini ifade etmeli, teşekkür etmeyi unutmamalıdır. Toplantıyı düzenleyen de gelenlere hürmet göstermeli ve ikramda bulunmalıdır.

Meclisten ayrılmak isteyen izin isteyerek ayrılmalıdır. İzin almadan, haber vermeden çekip gitmek edebe aykırıdır. Bu hususta Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulmaktadır: **“Müminler ancak Allah ve Resulüne iman edenler ve onun (peygamberin) yanında önemli bir iş üzereyken ondan izin almadıkça ayrılmayan kimselerdir...”**⁵²⁷

“Müslüman’ın, Müslüman üstündeki hakkı beştir: Selamını almak, hasta ziyaretine gitmek, cenazesine katılmak, davetine icabet etmek, hapşırınca yerhamükallah demek.”

(Buhârî, Cenâiz 2; Müslim, Selam, 4.)

525 Buhârî, Edeb, 165, 166; Müslim, Zühd, 54.

526 Ebû Dâvûd, Sünen, III, 476, Tirmizî; Sünen, IV, 273; İbn Mâce, Sünen, II, 1086.

527 Nur suresi, 62. ayet.

DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

1. Selamlaşmanın bireysel ve toplumsal önemini anlatınız.
2. "Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere geldiğinizde fark ettirip ev halkına selam vermeden içeri girmeyin." (Nur, 27-28. ayetler) ayetini yorumlayınız.
3. Yemek yerken hangi hususlara riayet etmeliyiz?
4. Su içerken nelere dikkat etmeliyiz? Hadis-i şerifler ışığında anlatınız.
5. "Elinde yemek bulaşığı kaldığı halde yıkamadan uyuyan kimse, herhangi bir zarara uğrarsa kendisinden başka kimseyi suçlamasın." (Ebû Dâvûd, Et'ime, 53) hadis-i şerifini yorumlayınız.
6. Resmî yahut özel bir toplantıya gitmeden önce ve toplantı esnasında nelere dikkat etmeliyiz?
7. Bir toplantı düzenlerken nelere dikkat etmeliyiz?
8. Müslüman'ın kıyafette ölçüsü neler olmalıdır?
9. Manevi temizlik ne anlama gelmektedir?
10. Peygamber Efendimiz (s.a.v) tuvalete girip çıkarken hangi duaları okumaktadır?

B. Aşağıdaki cümlelerden doğru olanlara (D), yanlış olanlara (Y) koyunuz.

- (.....) Temiz olmayan yerlerde selam verilmez. Çünkü selam Allah'ın (c.c.) isimlerindedir.
- (.....) Yediğimiz gıdaların helal ve temiz olması gerekir.
- (.....) Her abdest alındığında dişler fırçalanmalı ya da misvaklanmalıdır.
- (.....) Ticari ve ilmî maksatlarla yapılan yolculuklara sıla-i rahim denilir.
- (.....) Resulullah yolculuk için perşembe gününü tercih ederdi.

C. Aşağıdaki boşlukları uygun kelimelerle doldurunuz.

(takva, temiz, bereketi, Müslüman, sıhhat, hayr, kap, elbiseleri, gizli, kalb-i selim)

1. "Hiçbir insan midесinden daha tehlikeli bir doldurmamıştır." (Tirmizî, Zühd, 27.)
2. "Bizi yediren, içiren ve kılan Allah'a hamd olsun." (Ebû Dâvûd, Et'ime, 52.)
3. "Ey Âdem oğulları! Size avret yerlerinizi örtecek giysi ve süslenecek elbise bahşettik. elbisesi ise daha hayırlıdır." (A'raf suresi, 26. ayet.)
4. İnsanlar ile karşılanır, sözleriyle ağırlandılar.
5. "Yemeğin yemekten önce ve sonraki yıkamalardadır. (Tirmizî, Et'ime, 39.)
6. Ahirette insanı kurtaracak olan den başkası değildir.
7. "Allah'a ve ahiret gününe iman eden ya söylesin ya sussun" (Buhârî, Edeb, 31.)
8. "Yolculuk yapın bulursunuz." (Ahmed bin Hanbel, Müsned, II, 380.)
9. "İki kişi, üçüncü bir kimsenin yanında konuşmasın. Çünkü bu o şahsı üzer." (Buhârî, İsti'zan, 47.)
10. "Elbiseni tut, günahlardan uzak dur." (Müddesir suresi, 4-5. ayetler.)